

לקיחת אתרוג מקלאבריה

שאלה: כיצד שלח משה רבינו שלוחים להביא אתרוג מקלאבריה והרי מקום זה עדיין לא היה קיים?

בשערי הלכה ומנהג¹ מובא הפתגם של רבינו הזקן אשר "כשאמר הקב"ה ולקחתם לכם וגו' שלחו שליח לקלאבריה והביאו משם אתרוגים, (וממשיך) וכבר כתבתי במקום אחר הטעם בדרך אפשר גם על-פי נגלה: כי קלאבריה היא אטליה של יון שהיא משמני הארץ, וכו'" עיין שם.

ובשולי הגליון העירו המערכת ממכתב שלאחרי זה ששם מביא הגמרא בשבת² שחצי האי קלאבריה לא היה בעולם בזמן ברכת יצחק ובא רק לכשנשא שלמה את בת פרעה (ראו ירד גבריאלי ונעץ קנה בים ועלה בה שרטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי), ואם כן איך שייך שיביאו למשה רבנו ע"ה אתרוג מקלאבריה, והרי מקום זה עוד לא היה קיים³.

והנה שם מנסים ליישב זאת על-פי פירוש רש"י על הפסוק "אלוף מגדיאל"⁴, שמפרש "היא רומי", ואם כן על כרחך שמדרשות חלוקות בזה, ועל-פי מדרש זה רומי כבר הייתה קיימת (בזמן עשיו) ושייך שיביאו למשה רבנו ע"ה משם אתרוג, עד כאן.

אלא שפירוש זה דחוק, כי: א. אפשר לומר שרומי אמנם היתה קיימת הרבה לפני זמן שלמה אבל כרך זה של רומי שהוא אטליה לא היה קיים, וכמו שפירש רש"י בשבת שם וזה לשונו: "איטליה שם העיר והיא ממדינת יון וכשנטלה רומי

(1) חלק ב' עמ' רנ"ג.

(2) דף נו:

(3) וקושיא זאת העיר גם בספר כשרות ארבעת המינים (עמ' קע"ט) ונשאר בצריך עיון.

(4) בראשית ל"ו, מ"ג.

מלכות יונים לכדוהו ונהפך להם". ואם כן לא משם התחילה ישובה וממלכתה של רומי⁵.

ב. המקור לפרוש רש"י שאלוף מגדיאל היא רומי הוא ממדרש רבה⁶ ששם נאמר "יום שמלך לוטיינוס נראה לר' אמי בחלום היום מלך מגדיאל" ואם כן דבר זה נעשה הרבה שנים לאחר זמן עשיו ופסוקים אלו הם דברי נבואה מי ימלוך מזרעו (כמו שכתבו כאן מפרשי רש"י), וצריך עיון.

אלא שבאהבת איתם⁷ על הגמרא הנ"ל, מציין מכמה ספרים שהקשו שהרי כבר היתה עיר הבירה של רומי עיר נושבת קודם לכן (לפני שנשא שלמה את בת פרעה) וממשיך להקשות שם עוד כמה שאלות, ובסוף כותב שכל הספור הזה אינו כמשמעו כפי חומר המילים ... כי אין אלו דברי נבואות, ואין זה סיפור אמיתי רק משל ולבוש כו', עיין שם שמאריך לבאר המשל והנמשל מכל סיפור זה. ואם כן לפי פירוש זה אפשר לומר שרומי ואיטליה של יון היו קיימים כבר בזמן משה רבנו ע"ה, ואם כן שייך שיביאו אליו משם אתרוג⁸.

והנה בספר כשרות ארבעת המינים (הנ"ל) מקשה עוד על הפתגם הנ"ל של אדמו"ר הזקן, שהרי לא ברור כלל אם קיימו במדבר את מצוות ארבעת המינים,

(5) אלא שמפירוש העץ יוסף (עין יעקב שבת שם) והמהרש"א (בסנהדרין כ"א:) משמע שמשם התחילה ישובה של רומי שכתבו: בו ביום נעץ קנה כו' כי היה תחילת ישובו של רומי.

(6) וישלח פ' פ"ג.

(7) בעין יעקב.

(8) אלא שלפי זה עדיין צריך עיון מדוע בירך יצחק את עשיו דוקא במקום זה, שהרי מוסבר (ראה שערי הלכה ומנהג חלק ב' עמוד רנ"ד) שזהו מצד שמקום זה עדיין לא היה קיים ולכן לא נכלל במה שנתן כבר ליעקב, ועל פי מה שנכתב לעיל יוקשה שהרי מקום זה כן היה קיים.

ובספר שערי ישיבה (ד) תירצו שאיטליה היתה קיימת רק שלא הייתה מקום ישוב שהיתה מכוסה במים והיו שם כבר אתרוגים, ודוחק כיון שהלשון בגמרא הוא שמקום זה לא היה קיים והיה חלק מהים. וכבר דנו בענין זה בספר על אבותינו להרה"ח ח"ע מרינובסקי עיין שם.

שמהרמב"ם⁹ משמע, שצווי ארבעת המינים נוהג רק לאחר הכניסה לארץ, וכן משמע מהאברבנאל¹⁰ ועוד, וצריך עיון.

והערני חכם אחד שאולי יש ליישב זאת (בדוחק על כל פנים), דמכיון שמצוה זאת של ד' מינים אינה מצוה התלויה בארץ דוקא, יש לומר שלמרות שאת עיקר המצוה קיימו בארץ ישראל, מכל מקום היה שייך שעל כל פנים משה רבנו ע"ה יקיים זאת כבר במדבר (שכידוע השתדל ביותר בקיום המצוות, אפילו בדבר שלא היה מחוייב – כערי מקלט), ולגבי הערבות אפשר לומר, שאפילו שלא היה ערבות במדבר¹¹, מכל מקום אולי אפשר לומר שגם את זה הביא השליח. ועוד יש לומר שהבאת האתרוג מקלאבריה על-ידי השליח לא היתה בשביל לקיים את המצווה בפועל, אלא רק כדי להדגים לבני-ישראל מהו אתרוג מהודר שעליו ראוי לברך, ועדיין צריך עיון.

סיכום: בזמן משה רבנו ע"ה היתה קיימת איטליה, ומה שכתוב שהמקום התגלה בזמן שלמה אינו על דרך הפשט.

אוצר החכמה

(9) מורה נבוכים חלק ג' פרק מ"ג.

(10) על התורה, פרשת אמור.

(11) כמו שכתב האברבנאל שם.